

Самаан сайын ааган, кемүс күлүн күрэнэн кыстыкка кириги түбүгэ тийэн кэллэ. Окуолалар уэрэх дыйын сабалаан номнуо иккис ыйдарын кээртэн эрэллэр. Кинилэр сайынгы улун өрөбүл кэмин тугу үлөзөн-хамсаан атаарбыттарый уонна үүммүт уэрэх дыйын туох сана сабалааһынардаах кэрүстүлэр? Бу ыйытыга хоруйдууртар көрдөһөн биһиги корреспондентым Д.П. Коркин аатынан "Чураччытаабы республиканскай орто спортивной интернат-оскуола" директорун, РФ үтүөлээх учууталын, "Бочуот Энага" орден кавалерын Л.Т. ЕГОРОВАНЫ кытары кэлсэтэ сырытта.

— Сайынгы үлөтүн сабалааха, — диір Любовь Тимофеевна. — Абитура. Быйыл оскуоланы 57 оё бүтэрбитэ, кинилэртэн 42 оё үрдүк уэрэх кыһаларын студенттарынан буоллур, 5 оё анал орто уэрэхкэ киирдилэр. Ол курдук, СГУ ИТФ-гар 6, ГФ-га 6, ЯПИИ-га 5, мединститутка 2 оё киирдилэр.



Оскуола олого

ТҮМҮКТЭЭХ ТҮБҮКТЭР

Дьҕаҕа киирбит 4 оё технолог уонна ветеран идэлэрин талбыттар, оттон спортивной институттарга 6 оё киирдэ. Манан сыллаан этэххэ сеп: биһиги оскуолабыт төһө дагы спортивной хайыскалаах буоллар, выпускниктарбыт инники олохторугар талан ылар идэлэрэ дагыттар. Ол курдук, кэм ирдэбиллэн, техническай салаада интернэс улааппыт итинэн тыа хаһаайыстыбатын идэлэрэ сыаналаналлар эбит. Түгэниэн туһанан, хайыскалаах үөрэтүүгэ айымньылаахтык үлэлиир учууталлар Л.М.Винокурованы, А.И. Васильеваны, Т.Н. Дьячковсканна, М.А.Егорованы, А.Н.Кузьминаны, И.И. Максимованы, М.А.Абрамованы, Е.Р.Абрамованы, М.Н.Ноговицынаны, Е.Т.Егоровы, Г.М. Яковлевы истиг махтал тылларынан ааттатылаахпын баарабын.

Лаабыр. Амма өрүс кытылыгар Мындабайыга "Дабаан" лаабыр үс сезонунан спортивной дырыгы таһынан тустуһунан хайыскаларынан үлэстэ. Манайгы сезонуга "Лидер оскуолаларыгар" бэйэбит олохторбутун таһынан Уус-Алдантан уонна Усуйаантан шэфтээх оскуолаларыттан кэлэн дыарыктанналар. Иккис сезон английскай тылы чигэтэн үөрэтүүгэ, үлүс сезон прикладной искусствога аһанылар.

Спортивной күрэхтэһиилэр. От ыйын 22-29 күннэригэр ыытыллыбыт "Азия олооро" III аан дойдутаагы спортивной оонньууларга 9 оёбут кыттан 2 кыһыл кемүс, 3 үрүгү кемүс уонна биір борунса мэтээллэрдээх кэллилэр. Д.И.Чабаан дыарыктыр цирковой бөлөбө "Мамонтенок" фестивалга 2-с степеннээх дипломунан бэлэктэнэ, Юрий Никитин циркэтин "Березка" циркэтин таһаарадалаһа. Атырдьах ыйын 1-8 күннэригэр Польшада дуобат Европатаагы чемпионаттар Р.Ноговицына бастаата, А.Собакина иккис, Н.Шестакова үлүс буоллулар. Рена манан таһынан балабан ыйыгар Польшада буолбут дыахталлар ортолоругар күрэхтэһиигэ 3-с миэстэ буолар ситистэ. Балабан ыйын 17-19 күннэригэр көңүл тустууга "Бочуоттар оонньууларыгар" күн көрсүбүт тустууктарбыт көрдөрүүлэрэ үчүгэй, сэттэ бөгөс чемпионнаатылар, үс оё иккис, икки оё үлүс бириистээх миэстэлэри ыллылар. Эмиэ балабан ыйын 13-15 күннэригэр үөрэнээччилэр икки ардыларыгар республикатаагы күрэхтэһиигэ биһиги хамаандабыт крока иккис, астафетада үлүс буолла, үс спортсмен призердаатылар. Алтыннык саңагыгар дуобака Н.Саввинов бириһиһэр республикатаагы турнирга бизс оёбут ситиһилээхтик кытыннылар. Көңүл тустууга Хабаровскайга ыытыллыбыт 1989-1990 сс. төрүөх уолаттарга Дальнай Востоктаагы федеральной оскурука бастыр иһин күрэхтэһиигэ уонна Дьокуускайга буолан аастыт 1987-1988 сс. төрүөх уолаттарга СГУ ректора А.Н.Алексеев бириһиһэр турнирга ситиһилээхтик кытыннылар.

Өрөмүөн. Интернат-оскуолабыт базатын ханатыга бэйэбит үлэһиттэри күүстэринэн улахан үлэ ыытылына. Бастатан туран, объектарытыгар электро-үөт ситимэ тардылына. Олоор олоор иккис нүөмэрдээх корпустара тымнылар этэ. Ол муостата уонна муостатын баалкыта бүтүннү тэлгэй буолан хаалбата, олорчу уларытылына, сылытар матырыйаалынан буолуно. Манна ииттэччилэр Н.Н.Монастырев, Д.Д.Осипов, А.Е.Марков, медик Е.В.Коркин, тренер Н.П.Калачев үгүс суобастаахтык үлэстэллэр. Остолобуойга, 220 оёну аһатар

сиргэ, албах уу-хаар туттуллара уонна тобох-ибэх тахсара биллэр суол. Урукку өттүгэр ол барыта таһырдыа помуйаада кутуллара, кыһынын муус хайа буола тоҕоро, саас айы ону тийиһи-таһыһы проблемата үөскүүр. Ол иһин септик оҥортордубут. Аны фильтр нөҕүө аастыт ыраас ууну кыраантан ылан туттарга институт ыраастыыр станциятыттан уу ситимэ тардылына. Онон биір саамай быһаарар оруолу ылар, ырахан үлэстээх повардарбыт үлэлэрэ кэм кудумсуйда. Бу үлэни учууталлар И.И.Дьячковскай, М.Г.Степанов, Е.Т.Егоров, сантехниктар К.В.Мальшев, Е.С.Говоров, сварщик С.С.Данилов тутан-танан оҥордулар. П.П.Габиев, Л.С.Говоров уонна Л.С.Лааков арынай гараһы сэргэхситтилэр, сылытар матырыйаалынан бүрүйдүлэр. А.К.Софронов аатынан спортивной саала аһыгар муус үөскээн муостата уонна муостатын баалкыта сытыйбыта саңалы уларытылына, биһигин баанымыга саңардыллар. Маны тренердэр Р.В.Неустров, С.П.Макаров, В.Д.Сивцев кыһа-хото туттулар. Мындабайыга "Дабаан" лаабыр базатын ханатыга киһи мыыммат үлэтэ барда. Остолобуой муостата бетоннанна, балабан уонна баанык дьытэ тутулуунулар. Тустуу салаатын тренердэр бэйэлэрин инициативаларынан ураһа тутууну сабалаатылар. Аастыт сыллааха үлэс киирбит спортивной Албан аат музейа кылгас кэмгэ тутулан тымны этэ. Ону көннөрүгө "Аллараа-Ленатаагы" ААО (н.ч. В.Р.Кычкин) үлэстэһиниэн 400 тыһ.такса солк. суумалаах улахан үлэни И.М.Зверстов салайааччылаах "Агрострой" толордо. Оскуолабыт дьытэ эргэ, онон саңа дьытэни туруорсабыт. "Якуттрак-данпроект" институт 400 миэстэлээх үөрэнэр корпусу бырайыаһын оҥордо. Ону олоххо киллэригэ инвестиционной бюджетка киллэрип боппуруһугар Госкомспорду (предс. М.Д.Гуляев), попечителлэр сабиеттарын (предс. П.П.Пинигин) кытары үлэстэбит. Сайынгы-күһүгү ыйдары атаарыбыт ити курдук буолла.

— Дьэ, кырдык, төһө да "уһун өрөбүл" дьэн ааттаммытын иннигэр мэктиэтигэр өрөөбөккө да үлэстэн-хамнаан баһаамы оҥорбуккут. Спортивной күрэхтэһиигэ, учууталлар конкурстарыгар, өрөмүөнүгэ... 5 — 10 кылаастарга күһүн ахсын набор ыытыллар. Ол түмүгүн билиһиннэрэ түс эрэ.

— Бу уэрэх дыйыгар араас улуустартан 120-чэ оё кэлбиттэн конкурс түмүгүнэн 78 оёну ыллыбыт. Бу үгүстэрэ спорт араас көрүгүнэригэр уонна наукай-практической конференцияларга, предметтэй олимпиадаларга кээкэ ситиһинилэрдээх олоор. Биһи бэлэстэһээ наада: сытан-сыл набор тулсан иһэр, чачы спортка дьобурдаах, уэрэхкэ дьулуурдаах олоор кэлэр буоллулар. Бу кадрга отдел начальнига Н.С.Дьячковскай уонна тренердэр утумнаах үлэлэрин түмүгэ. Кистэ буолбатах, соторуттанга дьэри биһиэхэ бэрээдэк, уэрэх өттүнэн проблемалаах олоору батара сатыыр түгэннэрэ бааллара. Холбоор, илэрээ сыл биір ийэ оёдотун аһалан приемнай комиссия "Кырдыгы малаччы этэбин, уолум ханна да батан-иһэн сылдыбат, милицияга учуоска турар, хайаан да интер-

накка ылыт", — дьэбитэ. Ону бэркиһэн эрэ кэбистибит, биһиги оскуолабыт ырахан иттиһээх олоору үөрэтэр спец-оскуола буолбатаһын, үтүөлээх тренер Д.П.Коркин төрүттээ-бит спортивной оскуола буоларын быһааран турамыт теннербулут.

— Уэрэх дыйын туох-хайдах сабалаатыгыт? — Быйыл барыта сүүрбэттэн тахса үлэһит кэллэ. — Тыһый, тоёо элбэбэй? Бары да очо буоллаба? — Сепкэ этэбин, эмиэ биір очо үлэһит барда. Икки киһи — РФ үтүөлээх тренерэ Н.Н.Кычкин кэргэнэ М.Н.Бырданнырова — кытары Госкомспорт ыгырытынан Дьокуускайга кытары Госкомспорт ыгырытынан Москвага магистрату-костулэр, эдэр тренер У.П.Кривошапкин Москвага магистрату-реба киирдэ. Түөрт специалист Одьулууннаагы политехниче-скай лицейга үлэли



таһыстылар, биір директо-рынан, иккис методистынан, үлүс завуһунан, төрдүс киһи кадрга отдел начальнигынан аһанылар. Үс киһи дьытэ-тээбэ балаһыанньаларынан атын улуустарга көстүлэр, икки учуутал олоһонон спордулар. Биһиги коллек-тивныгыгар учууталларды-ын, тренердэрдийин, ииттэч-чилэрдийин, тех-үлэһиттэр-дийин барыта 207 киһи баар. Сүүрбэчэ киһи барара-кэ-лэрэ улахан охсууну оҥор-бот. Педагогической-тре-нерскай састаап сүрүннээн орто саастаах уонна эдэр дьонтон турар, ол курдук,

10 сылга дьэри педстажаах 31 киһи баар, оттон баһыйар үгүс ахсааны 20 сылга дьэри педстажаах учууталлар, тренердэр ыллаллар. Эдэр дьон үлэс көхтөрүн, энергияларын, инициативаларын таёа туһаны коллективка үчүгэй эрэ аһалар. Он-нух да буолан, ити араас объектарынан улахан өрөмүөн үлэстэ бэйэ күһүнүн кыаллар. Быйыл теннискэ уонна спортивной үчүкүгэ дыарыктыр тренердэр кэллилэр итинэн Хабаров-скай куораттан ЧГИФКСИ-гэ кэлбит тренер А.Е.Козин акроба-тикага олоору эрнийтэрэ сөбүлэстэ. Биір саңа сүүрэн биһиһынан информационной-үөрэтэр киһи тэрийэн эрэбит. Маны "Саа сирэ" НИБК "Пути к здоровью" дьэн бизрестин ре-дактора, үрдүк категориялаах врач И.А.Белых салайан үлэстэ-тибэ. Бу барыта аныгылык компьютернай технологиянан са-билэммит киһи хантан үбүлээн астыгыт дьэн сорохтор, баар, интернэһиригэр. Оччотугар манньк хоруйдуубун. Биллэн турар, үп-харчы олус кырымык, туох дагыны босхо халлаантан түөстэ. Ол эрэри "ким көрдүүр-көлүүр кемүүтү бу-лар" дьэн өс хоһоһо мээһэбэ этиллибит. Биһигин туһаах са-лааларга тус сыллаах сайыннарыга туһуламмыт конкурстар ытыллылар үбү булууга биір суолунан буолар. Ол иһин учууталлар итиник көрүүлэргэ, Граннарга мэлдьи кытталлар. Ол курдук, Ычат политикатын министерствота биллэрбит кон-курсугар Ида Афанасьевна салалатынан оҥоһуллубут инфор-мационнай ситими сайыннары программата кыайы-лаабынан тахсан 80 тыһ. солк., "Добровольческой хамсааһын" дьэн үүрэр сүлүөх көлүөнэ доруобуйатын бөөдөгүтүгэ аһа-мыт программа иккис миэстэбэ тиксэн 60 тыһ.солк., барыта холбоон 140 тыһ. солк. суумалаах Граннар хаһаайынарынан буоллулар. Библиотекарь О.И.Постникова "Библиособраз" дьэн оскуола библиотектардын Бүтүн Россиятаагы конкурстарыгар финалист буолан улахан суумалаах Граны ылары ситистэ. Ол түмүгэр 300 тыһ. солк. суумалаах компьютернай техника кэллэ, аны 142 тыһ. солк. мизбэл уонна 150 тыһ. солк. суумалаах эн-циклопедическай библиотека кэлэтибэ. Маны таһынан Гос-комспорт быйыл сайын "Азия олоорун" оонньууларыгар тутту-лубут 200 тыһ. тахса солк. суумалаах компьютернай техниканы уонна акустическай аппаратураны биһиги оскуолабытыгар бизрдэ. Баңча ырахан сыаналаах күндү тэриллэр аһалларынан уонна көдүүстээхтик туһаныллыахтаахтар. Ол иһин барыларын биір-гэ түмэн ити информационнай-үөрэтэр киһи тэрийдибит. Дьэ, бу курдук оҥостон-тэринэн эмиэ үгүс былааннардаах үүммүт уэрэх дыйын сабалаатыбыт.

Р.СИБИРЯКОВА кэлсэттэ.

Хартыскаларга: 1. "Дабаан" лаабырда.

2. А.К.Софронов аатынан спортзалга өрөмүөн кэмтигэр.

Балабан ыйын 8-15 күннэригэр Бахсы, Алабар, Болугур, Болтоҕо нэһиликтэригэр буруйу оҥоруу үрдээн уонна ырахан өрүттээх бу-руйдар түбэлтэлэрэ тахсан ис дьы-лаа отделын учасковай уполномо-ченнайдарынан нэһи изэһэни сэр-гэтэр-өйдөтөр сыллаах профилак-тическай рейдэ ыытылына. Манна сүрүннээн олохтоох дьаһалта баһылыктарын, специалистарын, нус-хас олобу аймааччылары, адми-нистративнай уонна холубунай бу-руйдары оҥорон ИДьО-ба учуоска турар дьону, ырахан иттиһээх со-куоннай саастарын туола илик олоору кытта биридмилээн кэлсэ-тиилэр, потребителскай рынок, пе-спортнай система, сааны харайып бэрээдэктэрин тутуһууну бэрэбиз-кэлээһин ыытыллылар.

Бахсы нэһилиэгэр гр. Барашков С.И., Никитин С.И., Сокольников И., Слепцов Д.И. булт саатын кытта сэр-гэтэ суохтук сыһыаннаһан, анал эейфэ буолбакка аһаҕас сиргэ уу-ан, докумуону сөптөөхтүк харайба-

тахтарыттан саалара былдьаһа. 8 гражданин паспортнай система бэрээдэктэрин кэлэн, о.э., прописка-ламмакка олорон, 4 омок граждана-

Киһи уонна сокуон

НЭҢИЛИЭКТЭРГЭ РЕЙДЭЛЭР

ре РФ территориятыгар сылдьып режимин, 4 гражданин баһаартан сэр-гэтээх буолуу быраабылаларын кэлэн, 3 гражданин докумуона суох транспорты ытан административнай эппизэккэ тардылынылар. Сокуон-най саастарын туола илик олоор инспекцияларынан ИДьО-ба учуоска турар 5 оё төрөппүттэрин кытта кэлсэтии оҥоһуллуна. Ити күннэргэ нэһиликкэбэ куруутун арыгы-лаһыны, общественнай бэрээдэги кэһини таһаарар гражданаар Ного-вицын С., Барашков В., Владимиров И., Акимов М., Солдатов Я., Никитин Д., Сокольников И., Оконешиков

И. курулуур күнүс дьон-сэргэ үлэли-ир кэмнэригэр общественной миэс-тэбэ итирик туруктаах сылдьан, гр. Солдатов И. уонна Владимиров И. быһыанна суруйда.

Алабар нэһилиэгэр атылланар табаардары бэрэбизкэлээһинигэ чааһынай предпринимателлэр

агыһыттар Гоголева уонна Копы-рина атыһыыр бородууксууларына хаачыстыбатын туһулуур сертифи-каттара суох буолан административ-най эппизитиэхкэ тардылынылар. Регистрацията суох транспорты сүүрдэн, мотоцилма суох мото-циклга олорон, бырааба суох транс-порты ытан 5 гражданин, баһаартан сэрэгтээх буолуу быраабылаларын кэлэн 4 гражданин административ-най эппизэккэ тардылынылар.

Мындабайыга 38 саа хаһаай-тарын бэрэбизкэлээһин түмүгэр 9 саа сыһа харайыллан былдьаһы-лар. Гр. Кузьмин чааһынай дьытэ-

гэр 3 булт саатын сокуоннайа суох харайан, хас да күн арыгылаан нэһиликкэ нус-хас олоһун аймаан административнай эппизэккэ тарды-лына. Саа хаһаайыттар биһигин дагыны сааны-сэби харайыы бэрээ-дэгин үчүгэйдик билбэттэрэ, ула-ханга уурбатара хомолтолоох.

Болтоҕо нэһилиэгэр балабан ыйыттан ИДьО начальнигы бири-кэллэһин учасковай уполномочен-найынан аһаамыт милиция прапор-щица Л.И.Максимованы нэһиликкэни-эн кытта биһилиһиһири буолла. Болтоҕо, Кындалга бэрээдэк ту-руун туһунан иһитиниһири кэһиттэ-тэн Болтоҕо нэһилиэгин баһылыга Н.Н.Попов, тэриитэлэр салайааччы-лара уонна Кындал убаастаһын баһылыга И.М.Слепцов бэрээдэккэ инникитин тутууну турунан үлэ-лээһинигэ былааннарын оҥоһуну-лар.

Е.М.ЕФИМОВА, ИДьО учасковай уполномоченнайдар отделениеларын начальнига.

1949 сыллааха Чуралчытаабы массына-тракторнай станцияга кириллил. Дьокхускайга алта ыйдаах механизация училищетыгар үөрэнэн тракторист идэтин ылан, 1950 сыл сааһыгар ХТЗ, СХТ - Нати, ДТ - 54 маркаах трактордарга үлэлээбитим. Ол сылдьаммын 1952 сыллааха кэргэн-нэммитим. Хатылыга Ханас Эбэбэ олорор Седалищева Мария Гаврильевна дьэн кыһы кэргэн ылбытым. Маайалыын 18 сыл эйэ-дэмнээхтик бастаан кини дьонугар олорон баран Чуралчыга көһөн кирибиппит. 1953 сыл тохсунууга бастаах уол оҕобут төрөөбүтэ. Маайалыын 7-тэ оҕолом-муттуттунан 2 оҕо өлбүтэ. Кэлин 1968 сылтан кэргэним улаханньык ылдыан Майанан, куоратынан көрдөрөн, эмтэ-тэн баран улахан ыары булан ыһык-тыбатаа. Чуралчыга диспансерга таһаарбытара, "быар ыарыта" дьэн ый курдук эмтээбиттэрэ. Ити кэмгэ мин диспансер таһыгар Анна Гаврильевна лааха дьэиээнэ сытан ыарылаа-бытым, ол эрэри өлөр өлүү кэргэм-мин хараһым ортобутар 1970 сыл сааһыгар былдыабыта. Мин собо-то 5 тулаах оҕо туран хаал-бы-тым. Таспар кырдыаһас ийэм баара, онон оҕолорум кириэ-тахса эбэлэри-гэр сылдыбытара. Бэйэм Чуралчыга СХТ-га механизированнай этэрээкэ начальнигынан үлэлирим. Дьэбэр, үлэбэр да улахан эрэи көрсүбүтүм. Ийэм, оҕолорум эрдээннэлэр быһылааба.

Биридэ тастыг убайым киһи Н.М.Аммосов субэлээбитэ: "Түргэни-к оҕолорун кырларыгар уһаллаах-кэнэлээх кэргэн ылан этэ. Элбэх оҕолоох киһи олохун салгыахтаах-тын", - дьэбитэ. Убайым субэтин ыланан, "кырдык да, сөпкө этэр быһылаах" дьэммин кэргэн ыларга биэ санааланан чугаспар биригэ үлэ-лиир Дьяковскай Илья Кузьмичтаах кыһтарыгар Боккуойага дьонунан су-рук ыһааммын, сөбүлэтин ыһааммын, сотору холбоһорго сирэй көрсөн оло-



КЭРГЭММИН КҮНДҮТҮК САНААММЫН

рон биер тылга киридибит. Иккиэмми-тигэр да ыарахан этэ. Мин бизс оҕолоорум, кини дьонно кырдыаһаста-ра, аны кэргэн тахсыбат буоллум дьэн тастыг балтытан 2 ыйдаах уол оҕо-ну илпиптэ, бэйэтин 40 сааһа буола оҕо-бута элбэи толкуйдаталлара. Биер сарсыарда дьонугар бары чэйдим олордохторуна элпиптэ: "Мин Ньукуйа-га кэргэн тахсага сөбүлэни мин биерэн сылдыбын. Ыл буолан, олох оло-ро-кпун баҕарабын", - дьэбит. Онуоха дьонно сөбүлээбэтэхтэр, ордук ийэтэ, таһа утарсыбыттар. Ылдыа оҕоньор көннөрү дьонун тылын өйөөбүт курдук буолбут. Боккуойа эр санаатын ыла-нан, хаһан да дьонун утары көрбөтөх, саҕарбөтөх киһи үчүгэйдик олорор, киһи буолар быата тартаа буолуо, утары элпиптэ биерэр киһи буолбут. "Сөбүн 40 сааһар дьэри биер да ты-

лы төттөрү элпээх, тух да аатым да ааттаммакка Ылдыааах кыһтара дьэн эһиги хоннохут аныгар сырыт-ым", - дьэн. Кэргэним Боккуойа олох олорор баҕата баһыан бизс оҕо көрүүтүн, эрэиин туһунан толкуйдуу барбатах, минигин олус эрэммит эбит. Иньэ тынан, сотору хомунан Хатылы-га оҕолорбор, ийэбэр сүгүннэрэн таһаарар күнүм тийэн кэлбитэ. Боккуойа илпиптэ уолун, икки аҕардаах Баасканы дьонно бизрбэтэхтэрэ.

1970 сыл бэс ыйын 27 күнүгэр саҕа кэргэммин көһөрөн таһаар-бы-тым, атын тугу да бизрбэтэхтэрэ. Оҕолор бары саҕа ийэлэригэр түргэ-ник сыстан "ийэ" дьэбитинэн бар-бытара, атынгыраабататара. Оҕолорбун кэргэним эйэрэс сыйына, сымнаһаа сыйыары тартаа. Арай киникээх, тыллаах-өстөөх, киириилээх-

тахсылаах, "төрөппөтөх оҕолорум" диир дьахтар түбэлтэ буоллар оҕолорум даҕаны, бөкөм даҕаны, ий-эм даҕаны улаханньык эрдээннээхтээх этибит. Хага, мин дьөлбөр улахан оҕолорум - 17-лээх уолум, 14-тээх кыһым тутта сыстаннар абыраабыт-тара. Боккуойа сымнаһас, өйдөөх киһи буолан бачча улуунук эйэ-дэмнээхтик олордохтут. 1971 сылтан Сэбиэт ис-полкомун председателинан үлэлээн баран, 1973 с. Чуралчыга көһөн кири-билпиптэ.

Кыраабаастарбыт өлүлэннэр сы-стыһан барыппыт. Ыарахан кэмнэри-гэр көмөлөһөр буолбуппун. Кэлин кырдыаннар да бу дойдуттан баралла-рыгар сорохторун ыарылаан үгүс-тарын көтөхпүппүн. Уопсайынан, Кууҕумалары (Дьяковскайдары) ба-рыларын да дьэххэ сөп. Онон Бокку-

ойа ыал буолан, хаха киһи ийэтин дьонун туһугар чинстээхтэ-лордо диибин.

Иккис кэргэммин сүгү-таһаардыым сыл күһүнүгэр олбу-гэним үгүсүгү эргийээри илиис т-ринэн сыбааркалыыр үлэм бүтэ и-гин Боккуойа көрөн, сыбааркап-ситэртэрэ охсон кырааскалаата уон-куурубутун кэнэ таһааран олордон кэ-биһээх дьэн этин киллэрбитэ, уһаа-тарына уһаан хаалыа дьэн сэрэппитэ. Онон билигин улаалпыт, ыал буолбут оҕолоругар төгүрүчү үтүөлээх. Бокку-ойа ити бизс оҕону улаатыннан дьон оҕортоото дьэн мин махталым улахан. Төһө да элпиптээх үлэлэргэ сырыт-тарбыт, элбэх буоламмат сүөһүлэри-тин эсэртэппит. Сүөһү, дьэ ис-тас үлэтин үксүн кэргэним Боккуойа бэйэ-тэ көрөр, сүрдээх кыһыгыс, сүрдээ-эх дьахтар этэ. Быйыта, көрүгэр бап-пат үлэһит, 70-нүс, 80-нүс сылларга нэр хадьымал саҕатын оттуур эһи-бит, уопаттарбытын, күтүөттэрибиз ил-дэ бэйэбит охсоммут оттуурбун. Моло-цикынан, массынанан сылдыар эһи-бит. Манна барытыгар кэргэним эр киһи курдук тэбис-тэһигэ сылдыһа-ра. Онносор саһан кардипиттэн туора турбат буолар. Нэһилээ устата 3-4 ыалга сүөгэн тахсалы кууу туруу-рарбыт.

Боккуойа олохун усталаах-туора-тыгар элбэх сизни, хос сизнири со-рохторун оҕолоһон дьоллоһон диир толору бырааһаахпын. Дьыга, бэйэтэ төрөөбөтөх эрэ буруйдаах. Илпипт уолбут Бааска Никитин 4 оҕолоох, Ха-даарга олорор, ийэтин ийээн ааҕа сылдыар. Онон улахан дьэ кэргэн эбээлээх эһээкэрэ буолубут. Күндү кыһым дьурубайдык билиги барыбыт ортобулугар 22 сизнин, 12 хос сизнин үөрүүлэринэн угуттанан дьоллохтук олороругар баҕарабын.

Н.КРИВОШАПКИН.

Хаартыскаа: Прасковья Ильинична кэргэнин Николай Григорьевичи уонна оҕолорун кытта.

Петр АЛЕКСЕЕВ— Сизэн Боккэ МИН ТИИЙИЭМ ЭЙИЭХЭ

Ырааххын миигиттэн,
тапталым,
Ырааххын миигиттэн аналым,
Олус күүскэ суохтуубун,
Олус күүскэ ахтабын.
Эн мэхэ сурук,
Эйэрэс ыраас тыл эрэ
буолан кэлэбин.

Мин тийиэм эйиэхэ
Үрүг холууп буолан,
Санныгар олорон кулгаахтар
Тапталбын иһийэ сипсийиэм.
Мин тийиэм эйиэхэ
Сааскы тыал буолан,
Оргууй уоскуттан ууруом,
Сылаастык кууһан ыһаам.
Мин тийиэм эйиэхэ
Сааскы күн буолан,
Эн дуулабын мугуча,
От-мас дьыргыла буолан
Долгута аймыабым.
Мин тийиэм эйиэхэ
Күн уота буолан,
Характарын саатаһаам,
Истигиник имэрийэ кууһуом.
Мин тийиэм эйиэхэ
Көмүс күлүн буолан,
Санаһаам эйиэхэ
Бастаах көрсүбүт кизэбэтин,
Бүтэһик арааһар күмүтүн.
Мин тийиэм эйиэхэ
Ой дуораана буолан,
Тапталым, ахтабын дьэн
Хос-хос хатыһаам,
Сир-дойдуну сэргэтиэм,
Дьонго-сэргэбэ тиздизим.
Ол тынан, туолбат
Ичигэ-иһирэх санаабын
Бу суруллар суруйан
Эйиэхэ тиздиз тустаахпын.
Мин тапталым эйигин
Олус-олус күүскэ.
Мин тийиэм эйиэхэ...

Саха сирин Суруйааччыларын союһа тэриллибитэ 70 сылыгар

АҔА КӨЛҮӨНЭ АЛБАН ААТА ААТТАНА ТУРУО

Чуралчы урут Боотуруускай улуус эрдэҕинэ Болтоноттон төрүттэ-эх Макаровтар, Поповтар, Саввиннар, Яковлевтар, Каргузовтар, Фе-доровтар эрдэттэн бэркэ тардыһан үөрэммиттэр эбит. Оччолорго үөрэх нууччалы тылыннан барар этэ, ону күүскэ дьаныһан тарбаппыт дьонунан полит-сылыһайдар буолбуттара.

Кинилэр сабыдыалларын Болтоҕо кыанар собус өлөхтөөхтөрө оҕолорун чугастаабы Армылаах, Чөркөөх, Чуралчы оҕулаһарыгар үөрэттэрбит буолуохтарын сөп курдук. Ол сизинэн, Кындаа диэки-тэн Трофим Макаров эрдэ үөрэммит. Поповтар эмиз утум-ситим үөрэххэ тардыһыылара күүһүрэн испитэ. Итинник сайдыы барар кэ-мигэр Боотуруускайтан аммалар, таатталар арааһаннар, Чуралчы 1930 с. бэйэтэ туспа оройуон буолар. 1931 с. "Социализм суола" ди-эн хаһыат тахсар. 20-с сыллар сабаланыларыйтан С.А.Новгородов сахалы алфавита туһунан кинигээн, онтон 1924 с. "Саха саҕата" ди-эн ааҕар кинигэтэ тахсыбытара. Итинтэн ыла саҕа сахалы су-рукпунт олобун булан, "Кыым" хаһыаттаммыппыт, оройуон айыы саха-лы тылыннан хаһыаттар тахсыталаан барбыттар. Ити кэмгэ "Соци-ализм суола" хаһыаты С.С.Яковлев - Эрилик Эристиин салайара. Хаһыат саҕа былаас сайдытыгар, саҕа олоҕу тутууга, эргэни эһи-гэ бэркэ ыһыһан үлэлээн үүнэн-сайдан испитэ. Оччолорго айар үлэ-лэрин саҕа сабалана эрэр талааннаах мччатара ааттара биллэтиилэр эдилэр. Ити кэмгэ хаһыакка Эрилик Эристиин, П.Н. Лукин үлэли-лэрэ, кинилэри сэргэ үп сакаатын сөбүдүссэһиинэн үлэли кэлбит В.А.Протодьяконов (кэлин Кулаҕай), Е.С.Сивцев (кэлин Таллан Бүрэ), Михаил Бухарыскай (М.Добордуура), Г.И.Макаров - Түөй-лээх (кэлин Дьуон Дьаһылы), Дьокхускайдаабы педучилищени бүтэрбит Г.И.Егоров (Билин), В.С.Соловьев (кэлин Болот Боотур), Е.Д.Добордуура - Добор Уол, Алексей Бродников (Өлөчөй) уо.д.а хоһооннору, ыстатыйалары элбэхтик суруйаллара.

1934 с. педучилище аһыллан, онно саха литературатын учууталы-нан А.И.Бурцев, 1936 - 1937 сс. Н.М.Заболоцкай - Чысхаан үлэли сылдыбыттар. Ити кэмгэ Гаврил Иванович Макаров айар үлэтэ си-тэн-хотон, поэт быһытынан 1934 с. бастаах хомуурунньука тах-сыарыттан аата-суола кизгик тарбанан испитэ. Мин кинини урут билбэт этим. 1937 с. Чуралчытаабы педучилищега үөрэнэр эбит этэ. 1938 с. сабаланытыгар комсомольскай муннаах буолла. Онно ком-сомол секретара Р.И.Васильев этэ, солбуйааччынан О.А.Макарова үлэлиирэ. Оччолорго репрессия күүскэ сабаламмыт кэмэ. Ол мун-наахха директорбыт К.Д.Потапов, оройуоннаабы комсомол комитетын секретара Таппаахаба Екатерина, саха тылын учуутала А.С.Мигалкин уонна комсомолецтар баарбыт. Г.И.Макаров эмиз баара, комсо-молец эбит этэ.

Биһиги кинини мээһэ биллибэт, ыһа-тоҕо сылдыбат сүрдээх көрсүө, боччумнаах, холку, ол-бу айы уолуһуйбат, дуруспурунаах киһи курдук өйдүүбүт. Бу муннаахха поэт Макаров Гаврил Иванович айар үлэтигэр сэргэһин сүтэрэн, билигин биһиги олохпун өйүгэр-са-наатыгар дьүөрэлэспэт баайдым олоҕу уруйдуурдуу айылҕаны тилин-нэрэн ааспыт олоҕу биһирир хоһоону айан комсомоллар аныгы со-циалистическай олохторун киртиэтэ дьэн баран оччотообу уустук кэм ирдэбиллэнэн аҕардасты түүрөйдээн комсомолуттан уһулбуттара. Онно Г.И.Макаров оччо улахан суолтаны бизрбэт курдук мүчү-мүчү-гүһүн аа-дьуо комсомольскай билигин ууран баран тахсан барбыта. Саҕы учуулищега үөрэммэтэх быһылааба, кэлин бүтэрбитэ.

1950 с. Чуралчыга орто оскуола аһыллыбыта. Онно Гаврил Мака-

ров учууталынан кэлбитэ. 1949 - 1950 сс. саас П.Д.Яковлев, П.Н.Федоров эмиз бу оскуолага үлэли кэлбиттэрэ. Оскуола дирек-торынан Р.И.Васильев буолбута. Табаарыстымылар биер сыл олус талсан үлэлээбиттэрэ. Ити сыл үөрэх бүлүүтүн кэннэ күһүнүгэр Петр Николаевич Федоров Хатылы оҕулаһыгар учууталынан, Роман Иль-ич директорынан үлэлиир буолтара. Гаврил Иванович Москвага М.Горькай аатынан аан дойдутаабы Литературнай институтка үөрэнэ-барар. Ити кэмгэ (1951 - 1952 сс.) мииниг В.Е.Дьяковскай Чурал-чы орто оскуолатыгар саха тылын, литературатын учууталынан аны-ыр. Онон Чуралчыга Сылактан көһөн кирибиппит. Онтон ыла Чуралчы-га күн бүгүнгэ дьэри олоробун.

1955 - 1956 сс. үөрэх дьылыгар Г.И.Макаров - Дьуон Дьаһылы үөрэбин бүтэрэн, Чуралчы орто оскуолатыгар учууталынан кэлбитэ. Ити күһүн куобахтаан, мунҕалаан бөбө бизрбилпиптэ. Чуралчы күөлүттэн баһаам балык кэлбитэ. Онно тэрилтээринэн чөмөх оҕор-тообуттара. Биһиги оскуолабытыгар туспа бөлөхтөөх этибит. Илпипт суох буолан, биер биздэрэни булан аҕалыттарыгар Гаврил Ива-нович мэхэ: "Мин этиибинэн ан күтэн бизрэтэлээ", - дьэтэ. Мин ку-тан иһабин, киһим ыһаан иһэр. Икки өттүттэн балыкпырт ортоугар ыһаннар, мунҕ бөбөбүтүн көрдөрбүттэрэ, ол да буоллар, сир түгэтэн бүтэрбилпиптэ. Сарсынгытыгар райкомга: "Дьуоннаах Боһууньухоуп-туун балыктарын кэһэ сылдьан түгэллүттэр", - дьэн күлүү бөбө су-рахтааба.

Сааһын тухары студент Дьуон, дьэ, нус-хас кэргэнин, оҕолорун кытта олорон, өлөхтөөхтүк айар үлэни дьаарыктанар тобоос тиксэн санаата көнөн, үлэли, аһа сылдьан сааһыары Суруйааччылар союз-тарыттан айар командировкага баран өлөн кэлэн соһуйуу, хомолто улахан буолбута. Чуралчылар биер саамай эдэр талааннаах суруй-ааччыбыт суох буолбута олус соһучута бэрт этэ. Чуралчы оччотообу суруйааччыларыттан саамай биллиилээхтэрэ, үрдүк культуралаахтар-а, учуутал быһытынан дэгиттэр дьобурдээх, талааннаах Дьуон Дьаһылы А.С.Пушкин "Евгений Онегин" дьэн хоһоонунан суруллубут романын сахалы тылбаастан 1934 с. кинигэ оҕорторон таһаар-быта. Ону аан дойду бөдөн суруйааччылар саха норуота Пушкины ким-хайа иннинэ бэйэтин тылыннан саҕардыбытын олус үрдүктүк сы-аналаабытара. Бу Г.И.Макаров - Дьуон Дьаһылы сыралаах үлэтин чабылхай ситиһини этэ, ону биһиги үрдүкү салаалыбыт сыаналааба-таа барыбытын олус хомолтута.

Г.И.Макаров эдэр эрдэбиттэн ийэ тылын кытта нуучча тылын дьыг ис дууһатынан диригиник ингэрэнэн итинник улуу айымньыны кыһа тутан чочуйан-кичэйэн үрдүк таһымнаахтык, сыралаахтык үлэ-лээн ситистээбэ. Онон, түмүктээн эттэххэ, Болтонотто үөскээбит биһиги суруйааччыларбыт С.А.Новгородовинан айыллыбыт сурукпун-тан далаһаланан үөскээбит народнай суруйааччы Болот Боотур, үгэһит Күн Дьырибинэ, фольклорист А.А.Саввин, биллиилээх суруй-ааччылар М.Ф.Добордуура, Сэмэн Тумат курдук үтүө дьонунан Чу-ралчы аата кизркэйэ, үрдүү турар. Саха литературатын, культуратын, искусствотын сайдытыгар саҕы эдэр мччаптыгыттан аҕа көлүөнэ албан аатын салбыаччылар баар буолуохтара дьэн эрэн баар. Хайаан да баар буолуохтара аныгы Дьуоннар, Болоттор, Дьырибинэлэр, Яковлевтар, Туматтар.

Дмитрий Сергеевич ПОСТНИКОВ,
Саха АССР оскуоаларын үтүөлээх учуутала,
Чуралчы улуунун, нэһилиэгин Бочуоттаах гражданина.

